

حدود استناد به قاعده ید

تالیف

دکتر حسن حیدری

وکیل دادگستری و مشاور حقوقی

عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهواز

پژوهشگر برگزیده سال ۱۳۹۹ و دارنده تندیس پژوهشگر برتر

انتشارات قانون یار

۱۳۹۹

سرشناسه	: حیدری، حسن، ۱۳۴۲ -
عنوان قراردادی	: ایران، قوانین و احکام Iran. Laws, etc
عنوان و نام پدیدآور	: حدود استناد به قاعده ید/ تألیف حسن حیدری؛ ویراستار شهلا رضایی.
مشخصات نشر	: تهران: انتشارات قانون یار، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری	: ۲۲۸ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۲۲-۲۲۹۴۸۷-۸
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: قاعده ید
موضوع	: *Yad formula (Islamic law)
موضوع	: مالکیت (فقه)
موضوع	: (Property Islamic law)
موضوع	: مالکیت -- ایران
موضوع	: Property -- Iran
شناسه افزوده	: رضایی، شهلا، ۱۳۶۵ - ویراستار
رده بندی کنگره	: ۵۲/۱۶۹BP
رده بندی دیویی	: ۳۴۲.۹۷
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۰۸۰۰۲
وضعیت رکورد	: فیبا

انتشارات قانون یار

حدود استناد به قاعده ید

تألیف: دکتر حسن حیدری

ناشر: قانون یار

نوبت چاپ: اول- ۱۳۹۹

شمارگان: ۱۱۰۰ جلد

قیمت: ۶۵۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۲۲۹-۴۸۷-۸

مرکز پخش قانون یار: تهران، میدان انقلاب، خ منیری جاوید، پلاک ۹۲،

فروشگاه و مرکز پخش کتب موسسه و انتشارات قانون یار

۰۲۱۶۶۹۷۹۵۲۶ ۰۲۱۶۶۹۷۹۵۱۹

فهرست مطالب

پیشگفتار.....	۱۳
فصل اول.....	۱۵
جایگاه فقهی و حقوقی قاعده ید، قلمرو و اقسام این قاعده در حقوق ایران و رویه قضایی کنونی.....	۱۵
بخش اول: بررسی و شناخت تاریخچه مالکیت و سلطنت بر اموال.....	۱۵
بخش دوم: بررسی و شناخت قاعده ید.....	۱۸
بند اول: مفهوم لغوی ید.....	۱۸
بند دوم: مفهوم اصطلاحی ید.....	۱۹
بخش سوم: جایگاه قاعده ید در قانون مدنی ایران.....	۲۱
بخش چهارم: بررسی و شناخت تصرف از دیدگاه قانون و فقه.....	۲۲
بند اول: تصرف در حقوق اموال.....	۲۳
بند دوم: جایگاه تصرف در حقوق مدنی ایران.....	۲۵
بخش پنجم: انواع و صورت های مختلف تصرف حقوقی.....	۲۸
بند اول: انواع تصرف.....	۲۸
بخش ششم: تفاوت تصرفات مادی با تصرفات حقوقی.....	۳۰
بخش هفتم: اقسام مختلف تصرف از دیدگاه حقوقدانان.....	۳۰
بخش هشتم: مقایسه ید و تصرف.....	۳۱
بند اول: آیا ید همان تصرف است یا آنکه لازم و ملزوم یکدیگرند؟.....	۳۱
بند دوم: اهمیت تصرف.....	۳۳
بند سوم: تصرف به عنوان مالکیت.....	۳۵
بند چهارم: ید، تصرف و ارتباط آن مالکیت.....	۳۷
بخش نهم: تحلیل فقهی و حقوقی ادله حجیت ید.....	۳۹
بند اول: ادله حجیت ید.....	۳۹
بخش دهم: قلمرو قاعده ید در حقوق.....	۵۰
بند اول: اماره تصرف در اعیان.....	۵۰
بند دوم: اماره تصرف در منافع.....	۵۱

- ۵۴..... بخش یازدهم: جایگاه اماره تصرف در حقوق
- ۵۶..... بخش دوازدهم: اماره تصرف در اعراض و انساب
- ۵۸..... بخش سیزدهم: حدود اعمال قاعده ید از دیدگاه حقوقدانان
- ۶۱..... بخش چهاردهم: اماره یا اصل عملی بودن قاعده ید
- ۶۱..... بند اول: قاعده ید اماره است یا اصل؟
- ۶۲..... بند دوم: تفاوت اماره با اصل
- ۶۵..... بند سوم: شباهت اماره با اصل
- ۶۵..... بند چهارم: اقسام اماره
- ۶۸..... بخش پانزدهم: نحوه کاشفیت ید از مالکیت
- ۷۰..... بند اول: آیا ید همان علی الید است؟
- ۷۱..... بخش شانزدهم: اقسام و انواع ید
- ۷۱..... بند اول: ید موجد مالکیت
- ۷۲..... بند دوم: ید اماره مالکیت
- ۷۲..... بند سوم: ید مالکانه
- ۷۳..... بند چهارم: ید امانی ملکی و ید امانی شرعی
- ۷۴..... بند پنجم: ید ضمانی
- ۷۴..... بخش هفدهم: مصادیق قاعده ید یا موارد تحقق قاعده ید
- ۷۸..... بخش هجدهم: تعارض ید با ادله مالکیت و وقفیت
- ۷۸..... بند اول: بررسی ماهیتی موضوع
- ۷۸..... بند دوم: تعارض ید با استصحاب
- ۸۰..... بند سوم: تعارض ید با بینه
- ۸۱..... بند چهارم: تعارض ید با اقرار
- ۸۲..... بند پنجم: تعارض ید فعلی با ید سابق
- ۸۴..... بخش نوزدهم: بررسی تعارض ید فعلی با ید سابق در حقوق ایران
- ۸۶..... بخش بیستم: بررسی تعارض ید فعلی با ید سابق در رویه قضایی
- ۸۹..... بخش بیست و یکم: تحلیل حقوقی ید و وقفیت
- ۸۹..... بند اول: سابقه در حقوق امامیه
- ۹۲..... بند دوم: اماره تصرف و وقفیت در حقوق ایران

بند سوم: آیا ید در هر صورت اماره بر وقفیت است	۹۶
بند چهارم: جایگاه ید در رویه قضایی	۹۷
بند پنجم: تعارض بین تصرف کنونی و وقفیت سابق	۱۰۰

فصل دوم ۱۰۳

تحدید مالکیت مالک در راستای قاعده ید بر اموال غیر منقول به واسطه سلطنت قانون	۱۰۳
بخش اول: مفهوم حق و ملک در قانون ایران	۱۰۳
بخش دوم: بررسی عناصر مالکیت	۱۰۵
بخش سوم: مالکیت از منظر قانون ثبت اسناد و املاک	۱۰۶
بخش چهارم: توقیف مال در راستای عملیات اجرایی	۱۱۲
بخش ششم: بررسی انواع توقیف	۱۱۶
بخش هفتم: مراتب توقیف اموال غیرمنقول از طریق اجرای ثبت	۱۱۷
بخش هشتم: جایگاه حقوقی اجرای احکام مدنی در راستای توقیف و خارج کردن مال از مالکیت مالک	۱۱۸
بند اول: انواع اجرای احکام مدنی	۱۱۹
بند دوم: سابقه تقنینی اجرای احکام	۱۲۰
بند سوم: مراجع اجرای احکام	۱۲۳
بخش نهم: میانی قانونی اجرای اسناد	۱۲۳
بند اول: اجرای تعهد موضوع سند لازم الاجرا	۱۲۵
بند دوم: شناسایی کامل اجرا و مشخصات و شرایط و انواع آن	۱۲۷
بخش دهم: تفاوت اجرای احکام دادگاه ها با اجرای مفاد اسناد رسمی در ثبت	۱۲۷
بخش یازدهم: جایگاه قاعده ید در اموال غیرمنقول	۱۳۱
بند اول: نقش ید در ثبت ملک	۱۳۱
بند دوم: ارزش سند عادی در اثبات ید و تاثیر آن در اجرای احکام	۱۳۲
بند سوم: محکوم به مال غیرمنقول	۱۳۵
بند چهارم: توقیف اموال غیرمنقول فاقد سابقه ثبت	۱۳۶
بند پنجم: توقیف اموال غیرمنقول دارای سابقه ثبت	۱۳۷
بند ششم: زراعت و حکم خلع ید	۱۳۸

پیشگفتار

در فقه و حقوق قواعد گوناگون و متنوعی وجود دارد که اختصاص به مورد معین ندارد. برخی از آنها فقط قاعده‌ای فقهی است و بعضی هم در فقه و هم در حقوق استناد و استعمال می‌شود. از قواعد معتبر و معروف فقه و حقوق قاعده‌ی «ید می‌باشد که از آن به اماره تصرف، اماره ید، قاعده تصرف، ید و غیره نام برده شده است. اهمیت این قاعده و کاربرد وسیع آن موجب گردیده است که معمولاً فقیهان و حقوق دانان در اظهارات و نوشته‌های خود به این قاعده اشاره می‌کنند و در مقام تنازع و اختلاف به عنوان دلیل مالکیت (حتی مردم عادی هم) به آن استناد می‌نمایند. درباره زمان پیدایش قاعده ید در مفهوم کلی ممکن است مأخذ مسلمی وجود نداشته باشد و از آن جهت خاصی برای این قاعده نام نبرند. اما با حدس و گمان بلکه ظن قوی می‌توان هنگام ایجاد و استناد به این قاعده را به زمان آفرینش انسان در این جهان خاکی (و یا حتی پاره‌ای از موجودات دیگر) گره زد. به روزگاری که آن انسان اولیه (یا مخلوق دیگر)، خود را مالک شیء می‌دانست که در دستهایش قرار داشت. اما آرام آرام زندگی آدمی دگرگون شد و نیازهای او افزون‌تر و پیچیده‌تر گردید، در این مرحله مفهوم ید از دست و چنگ فراتر رفت و اشیاء بزرگ و امور اعتباری را نیز دربرگرفت تا سرانجام به تمدن امروزی رسید که انسان گوشه چشمی به مالکیت در کرات دیگر دارد. ملکیت نزد انسان‌های اولیه ابتدا به وسیله استیلاء و سلطه بر اشیاء بوده است که غالباً به وسیله دست «ید» این عضو آدمی به عمل می‌آمد و وجود چیزی در دست نشانه مالکیت بود. اما این مشکل وجود داشت که انسان همواره نمی‌توانست مایحتاج و مایملک خود را در این عضو نگهداری نماید. لذا مالکیت از شکل واقعی و خارجی خود به صورت اعتباری درآمد و امروزه می‌بینیم که ید علاوه بر شکل حقیقی و خارجی خود، از جهت اعتباری و قانونی نیز دلیل بر مالکیت به شمار

می‌رود، به گونه‌ای که مفهوم اماره ید، تسلط و استیلا بر اشیاء است. یعنی اگر گاهی وجود اشیاء کوچک در دست کسی نشان از مالکیت اوست، گاهی داشتن کلید یک آپارتمان اماره مالکیت دارنده آن است. بدین ترتیب مشاهده می‌کنیم که ید اصل نیست تا هنگام تردید در حکم واقعی برای تعیین تکلیف حجت شناخته شود. بلکه ید برای کشف از واقع و پی بردن به حکم واقعی به کار می‌رود. یعنی از آن جهت ید دلیل مالکیت تلقی می‌شود که کشف از مالکیت می‌کند. به بیان ساده‌تر وقتی می‌گوییم ید اماره است منظور این است که ید به طور نوعی کشف از واقع می‌نماید. یعنی مردم نوعاً با مشاهده شیء در دست کسی ظن و احتمال قوی پیدا می‌کنند که وجود استیلاء و سلطه آن فرد بر شیء مثبت مالکیت اوست مگر اینکه به نحوی خلافش ثابت گردد چنانکه در میان مواد قانون مدنی ماده ۳۵ مقرر می‌دارد: «تصرف به عنوان مالکیت دلیل مالکیت است، مگر اینکه خلاف آن ثابت شود.» از مصادیق بارز قاعده ید به شمار می‌رود رویه قضایی هم به روشنی آن را پذیرفته است. این ماده از جمله امارات قانونی است (در مقابل اماره قضایی که در نظر قاضی دلیل بر امری شناخته می‌شود) که به عنوان اماره تصرف هم از آن نام برده شده است. در این کتاب قصد داریم به بررسی فقهی و حقوقی قاعده ید بپردازیم و حدود استناد به قاعده ید را مورد مذاقه و بررسی دقیق قرار دهیم.